

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Gymnasieutredningens syn och nu rådande perspektiv på yrkesutbildningar

— en jämförande studie med förslag på alternativ lösning till
genomströmningsproblematiken

Rahmat Mafakheri

”Inriktning/specialisering/LAU370”

Handledare: Ivar Armini

Examinator: Monika Mondor

Rapportnummer: HT09-2611-054

Förord

En dag surfade jag på nätet för att få svar på en ganska privat fråga. Googles olika alternativ gav mig Lärarförbundet; där fick jag läsa den gemensamma texten som Lärarförbundet, TCO och Byggnads hade skrivit. Ordet sortering av eleverna förekom i titeln på deras text som innehöll något om Gymnasieutredningen. Jag sökte på gymnasieutredningen och på Regeringens hemsida fick jag läsa den. Även boken fick jag läsa på dagarna på UB. Jag läste att 38 procent av gymnasieeleverna skulle slussas in i yrkesutbildningar och jag funderade på frågan om varför. Det blev en hel del pendlande mellan de olika universitetsbiblioteken i Göteborgs.

Då bestämde jag mig för att skriva om Gymnasieutredningen (som kallas för Framtidsvägen av utredarna). Under arbetets gång har jag fått många aha-upplevelser. Den största fick jag när jag läste Roger Säljös olika verk. Jag har fått möjligheten att läsa om de klassiska pedagogiska perspektiven med rötter i Antikens Grekland. Detta arbete var mycket mera givande för mig än vad jag förväntade mig från början, även om jag hade läst Roger Säljö under min utbildning mellan åren 2001-2005. Arbetet försöker kartlägga vår nu rådande - och gymnasieutredningens syn på yrkesutbildningar och ge förslag på en alternativ lösning på genomströmningsproblematiken.

Abstract

Examensarbete inom lärarutbildningen

Titel: Gymnasieutredningens syn och nu rådande perspektiv på yrkesutbildningar.

Författare: Rahmat Mafakheri

Termin och år: HT-09

Kursansvarig institution: Sociologiska institutionen

Handledare: Ivar Armini

Examinator: Monika Mondor

Rapportnummer: HT09-2611-054

Nyckelord: Gymnasieutredningen, Dir. 2007:8, Folkpartiet, yrkesutbildningar, Säljö.

Regeringen har genom ett Kommittédirektiv (dir. 2007:8) givit en grupp utredare under ledningen av Anita Ferm uppdraget att se över gymnasieskolan och komma med förslag som leder till bestämda förändringar. Enligt regeringens direktiv ska utredningen gå fram på så sätt att den leder till en uppdelning av gymnasieelever i tre huvudgrupper, en grupp som studerar grundläggande behörighet till högskolan, en grupp som läser yrkesförberedande program och sista gruppen som läser lärlingsutbildning.

Utredningen som kallas för Framtidsvägen är en gymnasieutredning som blev klar mars 2008 (uppdraget tog bara 13 månader). Gymnasieutredningen utförde sitt uppdrag på så sätt att yrkesutbildningar och motiveringarna bakom de är kärnan för hela utredningen. Med hjälp av ett självuppfunnet mått, så kallade genomströmningen, kommer Gymnasieutredningen fram till att det är bara 62 procent av gymnasieeleverna som klarar sin utbildning inom stipulerad tid, tre år. De resterande 38 procenten ska därför köras in i yrkesutbildningar, som utredarna betraktar som den viktigaste och största delen av Gymnasieutredningen. En annan ny dimension i utredningen är företagets s.k. avnämares nya roll i gymnasieskolan. För att kunna rättfärdiga yrkesutbildningarna och företagets frammarsch i gymnasieskolan, tar utredarna hjälp av några forskare och däribland Roger Säljö. I några av sina verk skriver Säljö om de hittillsvarande pedagogiska uppfattningarna.

Jag försöker jämföra Gymnasieutredningens syn på yrkesutbildningar med den nu rådande synen på yrkesutbildningar. Syftet är att klargöra de befintliga skillnaderna mellan de olika synerna på yrkesutbildningar, samt försöka ge förslag på alternativa lösningar till genomströmningen på gymnasienivå. Metoden är jämförande och argumenterande.

Litteratur från Säljö, Dewey och några andra världskända pedagoger tar jag till hjälp för att försöka beskriva Framtidsvägens pedagogiska och sociala negativa påverkan på elevernas lärande inom yrkesutbildningar. Mitt Examinationsarbete mynnar ut i konkreta förslag för genomströmningen i gymnasieskolan, efter en diskussion om olika pedagogiska uppfattningars mål och konsekvenser för både gymnasieskolan och elever. Mina lösningsförslag på genomströmningens problematiken är en satsning i motsatt riktning till det hittills nermonterande trenden i skolorna. En satsning som sätter elever med behov av stöd på sin agenda för bättre resultat på gymnasienivå.

Innehållsförteckning

1. Inledning	5
1.2 Syfte och frågeställning	8
1.3 Metod och Litteratur	8
1.4 Avgränsning	8
1.5 Litteratur	8
2. Politisk bakgrund	10
2.1 Varning från fem professorer	11
2.2 Skillnader mot tidigare utredningar	11
2.3 Syfte och Frågeställning	11
3. Diskussion	12
3.1 Introduktion	12
3.2 Yrkesutbildningar	12
3.2.1 APL	12
3.2.2 Centraliseringar	13
3.2.3 Mål och resultat	14
3.2.4 Effektiviseringar	15
3.2.5 Kritik av teoretisering av alla program	15
3.3 Progressivism	16
3.4 Behaviourism	16
3.5 Rationalism	17
3.6 Kommittédirektiv	17
3.7 Gymnasieutredningen, pedagogiska...	19
3.8 Från det Rationalistiska.. via Progressivistiska	20
3.9 Genomströmning	21
3.10 Företagen	22
3.11 Utomstående forskares syn på yrkesutbildningar	22
3.12 Den redskapande varelsen	25
3.13 Den allmänna uppfattningen om Lärande	28
3.14 Hur löser vi Lärandets problem	30
4. Slutord	31
4.1 Förslag på svar	32

Referenser

Källor

1. Inledning

Efter den borgerliga regeringens direktiv (dir.2007:8) och dess tilläggsdirektiv (dir.2007:143) publicerades gymnasieutredningen (SOU 2008: 27) skriven av Anita Ferm och några medhjälpare.

Kommittédirektiven (2007:8) var ett beslut taget den första februari 2007. Enligt dessa skulle en utredare lämna förslag över en framtida struktur för gymnasieskolans studievägar. I direktiven kan vi läsa:

En särskild utredare skall lämna förslag till en framtida struktur för gymnasieskolan. Arbetet skall bedrivas utifrån principen att gymnasieskolan skall vara en frivillig utbildning av hög kvalitet, som bygger vidare på grundskolans kunskaper och ger elever möjlighet att välja utbildning efter fallenhet och intresse. Tre olika huvudinriktningar skall finnas som var och en leder till gymnasieexamen (Gymnasieutredningen, s. 673).

Här kräver regeringen av den självtillsatta utredaren att både struktur för gymnasiet skall preciseras och ge förslag på de beslut som kan höja kvaliteten på gymnasieskolan samtidigt som det markeras att gymnasieutbildning är en frivillig skola och att dess arbete bygger på elevens kunskaper, fallenhet och intresse. Vidare kan vi läsa:

Av förslagen skall det framgå vilka program som skall vara studieförberedande och vilka skall vara yrkesförberedande. Utredningen skall också föreslå utformningen av en modern, flexibel lärlingsutbildning (Gymnasieutredningen, s. 673).

Under tidpunkten för direktiven har regeringen suttit vid makten i fyra månader. Men det visar sig att de anser att det räckte för att upptäcka de förändringar som behövdes göras i gymnasieskolan. Svaret är tydliga mål för programmen och tydliga strukturer som förtydligar dessa mål för de olika programmen. Nu gäller det. En utbildning som leder direkt efter gymnasiet avslutning till arbete skall påbörja, enligt direktiven.

För många program som ger bredare val till eleverna på gymnasieskolan är ett problem enligt direktiven. Elever misslyckas med att nå målen på tre år. Detta visar sig genom att många byter studieväg. En del lyckas inte att få slutbetyg. Allt detta leder till ett senare inträde på arbetsmarknaden. Eleverna ska hjälpas att klara gymnasieskolan inom avsedd tid, därför krävs en utredning. Gymnasieskolans homogenitet med avseende på programmens teoretiska mål är ett problem för skolan tycker direktiven. Samhällsutvecklingen kräver förändringar i gymnasieskolan. Arbetslivets krav på sina anställda har ökat. Den globala konkurrensen och den snabba tekniska utvecklingen skapar nya förutsättningar. Studierna ska anpassas till krav inom yrkesområden. Arbetslivet och olika branscher har signalerat krav på förändringar av utbildningarna (Gymnasieutredningen, s. 674 - 675).

Vidare anser utredningen att samverkan mellan skola och arbetslivet skall intensifieras. Entreprenörskap ska stimuleras. Lärlingsutbildningarna har inte varit framgångsrika. Unga

studenter är sämre förberedda än för fem till tio år sen, enligt lärare på högskolor (Gymnasieutredningen, s. 676).

Enligt direktivens uppdrag skall utredaren se till att:

Gymnasieskolan skall leda till en gymnasieexamen med tre huvudinriktningar:

- Studieförberedande program som ger grundläggande behörighet till högskolan,
- Yrkesförberedande program, och
- Lärlingsutbildningar (Gymnasieutredningen, s. 78).

Det ska finnas tre inriktningar på gymnasiet enligt direktiven. Det är bara en av dessa inriktningar som leder till studier vid högskolor. De två andra inriktningarna leder direkt till arbete, antingen samtidigt som studierna på gymnasieskolan eller direkt efter dessa studier.

Gymnasieutredningen har följt Kommittédirektiven i ganska hög utsträckning. Gymnasieutbildningen tar sin ansats i början av 1990-talets skolreformer. Den totala omfattningen är på 686 sidor och består t.ex. av en sammanfattning, ett författningsförslag, och en omfattande del om yrkesutbildningar och lärlingsplatser och allt annat som rör yrkesutbildningar.

I modern tid har aldrig yrkesutbildningar haft den formen som gymnasieutredningen föreslår. Hela yrkesutbildningens utformning och dess kringliggande organisation och struktur är ganska unik och ny. ”Yrkesutbildningen har en särskild tyngd i utredningen” (Gymnasieutredningen, s. 5). Arbetslivets roll i elevernas utbildning och yrkesutbildningens skilda väg från de högskoleförberedande utbildningarna på gymnasiet är de nya dragen som gör denna gymnasieutredning ny i sitt slag. Vi läser vidare i Gymnasieutredningen:

Gymnasieutredningen förklarar målet med yrkesutbildningar:

Enligt AY (Arbetsmarknadsorganisationernas Yrkesutbildningskommitte) var målet för yrkesutbildningen att tillgodose näringslivets behov av utbildad arbetskraft genom lärlingsutbildning. Detta skulle uppnås genom utbildning på arbetsplatserna kompletterad med teoretisk undervisning i enskilda eller kommunala skolor. (Gymnasieutbildningen, s. 195)

Utredningen är ganska omfattande i sitt slag. Den berör gymnasieskolans alla delar på alla nivåer. Yrkesutbildningar och förslag rörande dessa är ganska nya och djupgående. Om allt går sin väg skall utredningens förslag genomföras hösten 2011.

Gymnasieutredningen har kommit fram till att det bara är 62 procent av gymnasieelever med betyg som har behörighet att söka till högskolan inom tre år. Resterande 38 procent är det tänkt ska läsa yrkesprogram eller lärlingsprogram. De ska specialisera sig på ett ämne och vara förberedda att arbeta med det direkt efter gymnasiet. Samtidigt diskuteras här och där i

utredningen huruvida dessa elever ska läsa för behörighet att och därigenom även kunna söka till högskolor.

Hur utredningen kommit fram till den siffran (62 procent) framgår inte i utredningen. Om den är ett års resultat av gymnasiets genomströmning eller ett genomsnittligt resultat över längre period framgår inte heller. Några undersökningar över skälen bakom de 38 procenten som saknar högskolebehörighets misslyckanden, uppges inte heller.

Gymnasieutredningen anser att decentraliseringen som kom med 1990-talets reformer, gör att svensk skola skiljer sig från andra nordiska länder som har mera fokus på nationella regelverk. Avsaknaden av en fast struktur för arbetslivets samverkan med skolan är en annan skillnad mellan Sverige och övriga Norden (Gymnasieutredningen, s. 7).

Om yrkesprogrammen säger gymnasieutredningen att gymnasieutbildningen leder antingen till ett arbete eller högre studier och utbildningen på gymnasiet borde avspegla detta. Gymnasieutredningen anser att tydliga skiljelinjer inte existerar mellan dagens yrkesprogram och de högskoleförberedande programmen (Gymnasieutredningen, s. 3).

Jag föreslår att nuvarande benämning yrkesförberedande program ersätts med yrkesprogram. Tanken bakom detta är att en yrkesutbildning ska leda längre än dagens gymnasieskola och leda fram till en yrkesexamen som ger en erkänd kompetens och anställningsbarhet (Gymnasieutredningen, s. 24).

De gymnasieelever som läser yrkesförberedande program ska bli säkrare på att de får ett arbete. Gymnasieutredningen vill att dessa elever får den säkerheten genom en yrkesexamen. Tidigare nämnde gymnasieutredningen s.k. avnämnarens samverkan med skolan. Denna samverkan, som skiljer sig från dagens relation med skolan, ska garantera elevernas erkända kompetens och anställningsbarhet.

Gymnasieutredningen anser att specialiseringen hos eleverna på yrkesprogrammen inte kommer att stå i motsats till att eleverna får möjligheten att utveckla generella kompetenser som problemlösningsförmåga, samarbetsförmåga och kommunikativ förmåga. Alltså: trots att eleverna specialiserar sig på ett yrke under sin gymnasietid, kommer de att kunna utveckla andra kompetenser också. Vidare säger gymnasieutredningen att förslagen till en förändrad struktur avseende den gymnasiala yrkesutbildningen är utformade utifrån det som är möjligt att fånga in från arbetslivets förändringar. Detta betyder att man inte kan förutspå senare förändringar just nu (Gymnasieutredningen, s. 27).

Jag anser att man måste se lärandet i arbetslivet och vad det tillför i ett bredare perspektiv än den snäva kursplanestyrd syn på lärande som APU och dess definition ger uttryck för. Jag föreslår därför att begreppet arbetsplatsförlagt lärande (APL) ska användas i stället för begreppet arbetsplatsförlagd utbildning (APU) (Gymnasieutredningen, s. 28).

Här föreslår utredaren ett annat begrepp än det som hittills använts inom gymnasieskolan. Lärande som är ett mycket bredare begrepp ska ersätta dagens utbildning för arbetsplatserna.

Gymnasieutredningen anser att det är lärande som pågår på arbetsplatserna, där gymnasieelever utbildas och inte utbildning.

1.2 Syfte och frågeställning

Syftet med denna studie är att klargöra skillnader mellan Gymnasieutredningens syn och det nu rådande perspektivet på yrkesutbildningar, samt presentera lösningsförslag på genomströmningsproblematiken.

För att nå ditt kommer jag att undersöka skillnader mellan utredningen - och den nu rådande synen på yrkesutbildningar. Min studie har som mål att klargöra dessa uppfattningars skillnader. Och i och med att själva yrkesutbildningarna inte är unika, så undviker jag att gå in i närmare detaljer och kommentera Gymnasieutredningens förslag. Enligt min mening räcker det med att jag visar dessa skillnader för att svara på den ställda frågan som examensarbetet har till uppgift.

Skapandet av yrkesutbildningar är en gammal önskan för vissa pedagoger. Andra pedagoger har med samma pedagogiska övertygelser varnat för yrkesutbildningar och deras effekt på skolan och samhället i stort.

Syftet ger följande frågeställning: Hur skiljer sig Gymnasieutredningens uppfattning från vår traditionella syn på utbildning? Vad ligger bakom Gymnasieutredningens vilja att förändra gymnasieutbildningen? Hur borde man gå tillväga?

1.3 Metod och litteratur

Jag kommer att göra en innehållsanalys av regeringens uppdrag (dir. 2007:8) och gymnasieutredningens texter med hjälp av befintlig litteratur gällande olika pedagogiska perspektiv och uppfattningar, skolan i partipolitiken och tidigare utredningar. Min analys kommer även att vara jämförande. Gymnasieutredningens syn och det nu rådande perspektivet på yrkesutbildningar kommer jag att jämföra. De olika pedagogiska uppfattningarna kan belysa min jämförelse.

1.4 Avgränsning

Gymnasieutredningen är unik jämfört med hittills utförda skolutredningar. Två faktorer skiljer denna utredning från all tidigare ;- 38 procent av gymnasieelever går in i yrkesutbildningar och företagen får en ny roll i skolan som en följd av yrkesutbildningarnas nya struktur. Gymnasieutredningen är väldigt omfattande att studera i detalj inom ett examensarbete. Därför kommer jag att beröra yrkesutbildningar från ett i stora drag.

1.5 Litteratur

Sixten Marklund var också en pedagog med omfattande vetenskaplig produktion. En av hans verk heter *Skolan förr och nu* (1984). Denna bok ger en genomgång av 1940-talets skolreformer och en allmän överblick över svensk skola som kan ge oss en bild över hus

skolan såg ut i Sverige förr. Antal elever per lärare är den exakta statistiken som jag finner intressant för min diskussion.

”Skolan i partipolitiken” (2002) är en artikel av Gunnar Rikardson. Denna artikel visar tydligt på kopplingen mellan Folkpartiets skolpolitik och gymnasieutredningens synpunkter. Sambandet mellan politiska partier och skolfrågor behandlas ganska klart och tydligt i artikeln, därför kan den belysa även dagens skolpolitik sett från politiska partiernas perspektiv.

Roger Säljö har skrivit *Föreställningar om lärande och tidsandan* (2003), *Lärande i Praktiken* (2003), *Kunskap och människans redskap* (2008). Dessa verk är användbara för en jämförelse av de pedagogiska perspektiven som ligger bakom Gymnasieutredningen. Även andra verk av Säljö kommer jag att använda. Säljös böcker är de som jag använder mig mest av för kartläggning av olika pedagogiska perspektiv och uppfattningar.

Säljö är den enda av dessa, vars verk citeras av Gymnasieutredningen.

Annan litteratur som jag använder kommer jag att redovisa i källor.

2. Politisk bakgrund

Under 1900-talet, har många olika utredningar publicerats. 40-talets utredning är både den mest omfattande och den som tagit längst tid, sju år att skriva. Alla utredningar har medfört omvälvande reformer i skolan i Sverige (Marklund, 1984).

Den nyaste utredningen, Gymnasieutredningen, går ett steg längre och bygger ett annat gymnasium i den vanliga gymnasieskolan, med yrkesutbildningar och utredningen ger djupa och omfattande förslag på dess roll.

Skolan har olika intressenter. Företag, politiska partier, fackföreningar, elevorganisationer, och föräldraorganisationer är bara några av dessa intressenter. Direktiv 2007:8 kommer från den regeringen som tillträdde hösten 2006. Regeringen bildades genom en Allians bestående av fyra partier, Moderaterna, Folkpartiet, Centerpartiet och Kristdemokraterna. Denna Allians hade skaffat sig en egen skolpolitik.

Gymnasieutredningen har yrkesutbildningar som sin tyngsta punkt. Men det som gör utredningen unik är inte själva yrkesutbildningarna, utan två faktorer som gör att denna utredning markant skiljer sig från alla tidigare skolutredningar. Den ena faktorn är skiljelinjen som utredningen drar mellan teoretiska och yrkesinriktade utbildningar. Den andra faktorn är Företagens, s.k. avnämares, roll i skolan som förstärks markant. Så företagen flyttar sina positioner mycket längre fram samtidigt som 38 procent av gymnasieeleverna bara får läsa yrkesutbildningar på gymnasienivå.

Alliansens skolpolitik var en gemensam nämnare för alla Allianspartiernas skolpolitik. Men det parti som hade mest att säga till om skolfrågorna var Folkpartiet med Jan Björklund i ledningen.

Kunskap och *ordning* var två kärnkrav i Folkpartiets skolpolitik (vilket tydliggjordes i ett stort antal debattartiklar i dagspressen från Jan Björklund). Alla förslag gällande skolan som kom från Folkpartiet, både innan och efter valet, hade dessa kärnkrav klart och tydligt framförda.

Centerpartiet å sin sida hade krav på att LAS (Lagen om anställningsskydd) skulle avskaffas. De gav sig när Alliansen kom fram till att den svenska modellen skulle bevaras (d.v.s. de fackliga lagstiftningarna inte skulle röras).

Alliansregeringen ville inte ha konfrontation med LO, trots både Moderaternas och Centerpartiets krav på ett avskaffande av LAS. Men de samhälleliga kraven från Alliansen skulle också genomföras. Det gällde att hitta andra förändringarna som skulle ge samma resultat som avskaffandet av LAS, utan att göra det direkt. Införandet av yrkesutbildningar med sådana omfattande och ingående organisation är en sådan förändring.

Med Gymnasieutredningen kommer en grupp intressenter (d.v.s. företagen) att få markant större inflytande än tidigare i förhållande till Stat och kommunens roll i gymnasieskolorna. Varje företag kommer att präglade skolan och lärandet med sin stämpel. De 38 procenten som

inte klarade genomströmningen kommer att bli en stor målgrupp för företagen som därmed i högre grad kan forma lärandet så att företagens bästa står i fokus.

2.1 Varning från fem professorer

Den 21 september 2008 kunde vi läsa i DN en varning från fem kända svenska professorer från olika lärosäten landet runt om skolans situation i Sverige. Deras artikel hette ”klasstillhörighet styr när elever sållas ut”. Sammanfattningen av artikeln gör de själva i en mening: ”På ren svenska håller vi sålunda på att få en klasskola som sorterar eleverna efter föräldrarnas bildningsnivå.”

Citatet kritiserar Gymnasieutredningen och dess förslag för den sortering av elever som utredningen medför. Gymnasieelever kommer att delas i två grupper: de som har bildade föräldrar och de som har mindre bildade föräldrar. Skolan kommer att förlora sin hittillsvarande roll i att hjälpa elever med behov av stöd i teoretiska ämnen.

Dessa forskningsledare och deras synpunkter om skolan borde ha varit en varningssignal för vår gymnasieutredare som går i motsatt riktning. Hittills har skolan varit en institution som haft uppdraget att reproducera samhällssystemet (Dewey, 2005). Men idag efter gymnasieutredningens rekommendationer kommer gymnasieskolan att förlora sin roll som en institution skild från näringsliv.

2.2 Skillnader mot tidigare utredningar

Tidigare regering (den socialdemokratiska) hade under 2003 presenterat en proposition (2003/04:140). Den utredningen på 144 sidor handlar just om detta som Gymnasieutredningen idag handlar om. Med den ovan nämnda skillnaden att två faktorer skiljer dagens utredning från alla tidigare skolutredningar. Dessa två faktorer är:

1. 38 procent av gymnasieelever måste läsa yrkesprogram för de klarar inte högskoleberättigande studier inom ”stipulerad” tid.
2. Företagen (avnämare) får en ny roll (istället för Stat och kommun) på svensk skola som de aldrig tidigare haft.

3. Diskussion

3.1 Introduktion

Skolan är en gammal institution i Sverige. Men partipolitik är något betydligt nyare, slutet av 1800-talet. 1900-talets demokratiseringar har lett till att partierna hittat olika arenor för att uttrycka sin politik. Skolpolitiska program kom ännu senare och de ståndpunkterna som de politiska partierna tog var vaga och inte till så mycket till hjälp vid politiska beslut (Gunnar Rikardsson, 2002).

I och med den borgerliga Alliansens valseger, september 2006, har den skolpolitik som var en av de i Alliansen ingående partierna, Folkpartiet, presenterat blivit regeringens skolpolitik med några ändringar. Denna skolpolitik försökte följa det tidiga 1990-talets våg av marknadens bestämmande i samhället och ett försvagande av Statens roll i dess traditionella bemärkelse.

Här försöker jag beskriva de olika pedagogiska uppfattningarna som präglar Gymnasieutredningen som en följd av den skolpolitik som Alliansen tog till sig gemensamt. Naturligtvis tar jag upp Folkpartiets egen ståndpunkt i skolan och dess pedagogiska rötter. För att lyckas med en klar och tydlig genomgång behöver jag ta upp de klassiska pedagogiska riktningarna som är relevanta i samband med en översyn av Gymnasieutredningen.

3.2 Yrkesutbildningar

Gymnasieutredningens omfattande förslag på ändringar är mycket större än vad mitt arbete kan klara av att redogöra för på en så kort tid. Men det finns några punkter som kan hjälpa oss att begripa yrkesutbildningarnas natur ur ett pedagogiskt perspektiv. APL, centraliseringar, kritik mot teoretiseringar av alla gymnasieprogram och resultat och mål är några av de punkter som kan vara behjälpliga i vårt försök att berätta om den pedagogiska uppfattningen som ger upphov till yrkesutbildningarnas uppkomst.

3.2.1 APL

Arbetsplatsförlagd lärande är en benämning som utredarna föredrar framför den hittillsvarande benämningen praktik. Hittills kallades dessa för arbetsplatsförlagd utbildning. Lärande är ett större begrepp som kan innebära både teoretisk och praktisk utbildning. Att välja begreppet Lärande framför utbildning vittnar om utredarnas Behaviouristiska syn på Lärande. På arbetsplatsen får eleven möjligheten att utveckla det yttre, det objektiva och det är upprepning av det som är redan bestämda aktiviteter. Elevens subjektiva aktiviteter är antingen avstängda eller minimaliserade. De får observera de redan bestämda schemalagda sysslorna och upprepa dem och på så sätt erfara dem. Denna uppfattning om lärande är Behaviouristiska, för de subjektiva mänskliga aktiviteterna så som reflektera, analysera och liknande är avstängda. Även om förslag på APL kom redan 2003, är det Gymnasieutredningen som tar det på allvar (Gymnasieutredningen, s. 243).

Begreppet arbetsplatsförlagd lärande infångar på ett bättre sätt de olika dimensionerna i den läroprocess som kan erhållas på en arbetsplats. Här sker lärandet i en realistisk

miljö under överseende av en yrkeskunnig handledare och här kan eleven tillägna sig den mångfacetterade yrkeskoden i ett reellt socialt sammanhang (Gymnasieutredningen, s. 385).

Gymnasieutredningen vill att begreppet APU (arbetsplatsförlagd utbildning) ska ersättas med APL (arbetsplatsförlagd lärande). Utredarnas motivering är att lärande sker i en 'realistisk miljö'. Eleven får möjligheten att tillägna sig den 'mångfacetterade yrkeskoden'. Eleven lär sig hur de andra gör och upprepar detta. För det som är klart är att arbetsplatsen kommer inte att ändra yrkeskoden bara för att eleven vill. Det är eleven som ska lära sig de yrkeskoderna i en realistisk miljö. Upprepning av yrkeskoderna i en realistisk miljö är att betrakta som lärande för Gymnasieutredningen. Nu är Gymnasieutredningen bestämd på att skära ner på teoretiska ämnena för en del av gymnasieeleverna; de som ska läsa yrkesutbildningar. Denna nedskärning täcks med olika begrepp för att få alla skolintressenters samtycke med sina planer. Utredarna använder sig av de fina begreppen "realistisk miljö" och "mångfacetterade yrkeskoderna" för att sminka över planerna på nerskärningar på teoretiska ämnen för 38 procent av gymnasieeleverna. De ovanstående begreppen skulle låta väldigt lockande och positivt för ett vanligt gymnasium, där nedskärningar på teoretiska ämnen inte är aktuella.

Lärande är ett bredare begrepp än vad utbildning är. Gymnasieutredningen använder sig av uttrycket 'den mångfacetterade yrkeskoden' för att tala om för oss att här pågår lärande och inte bara utbildning. Lärande kan stå ensam och tala om de möjligheter som leder till elevens utveckling. Utbildning brukar ingå i en sammansättning och talar om sorten på utbildningen. Gymnasieutredningen vill att yrkesutbildningar ska betraktas som en utbildning som räcker för utvecklingen av eleverna. Men i själva verket kommer de intellektuella kvaliteterna hos eleverna att avstanna i och med ingången i en yrkesutbildning.

Behaviourismen är ett begränsande pedagogiskt perspektiv precis på samma sätt som Rationalismen är. Båda dessa perspektiv behandlar bara en av arenorna (objektiva eller subjektiva), där människan utvecklas. Gymnasieutredningen låter gymnasieelevernas utveckling på de subjektiva arenorna avstanna med motiveringen att dessa inte klarar genomströmningen (Gymnasieutredningen, s. 309). Med Gymnasieutredningen kommer den vanliga gymnasieskolan förlora sin roll som förmedlare av kunskaper för 38 procent av gymnasieeleverna, för dessa får inte möjligheten att utveckla sina intellektuella möjligheter fullt ut med dagens mått mätt. De skeva lärandemöjligheter som Gymnasieutredningen bjuder på för yrkesutbildningar, kan i bästa fall leda till ett tillfälligt arbete direkt efter avslutade "gymnasiestudier" men saknar långsiktighet.

3.2.2 Centraliseringar

En del av gymnasieutredningen består av kritik mot den decentraliserade skolan från början av 1990-talet (Gymnasieutredningen, s. 17). Vi läser i Gymnasieutredningen:

Gymnasieskolan i dag vilar i allt väsentligt på den reform som föreslogs i början av 1990-talet i propositionen Växa med kunskaper. Förslaget var starkt präglad av den

tidsanda som drev fram en decentraliserad gymnasieskola och hade föregåtts av försöksverksamhet och annat utvecklingsarbete (Gymnasieutredningen, s. 300).

Propositionen *växa med kunskaper* (prop. 1990/91:85) har skapat en struktur som står i vägen för Gymnasieutredningens förslag på ändringar. Den decentralisering som skapades i början av 1990-talet ska ersättas med ett centraliserat system som garanterar att utredarnas rekommendationer på upprepning av 'den mångfacetterade yrkeskoden' gäller likadant över hela Sverige.

Förutom storleken på ersättning till företagen är allt annat centraliserat. I och med att yrkesutbildningarna redan är bestämda aktiviteter finns det inte skäl till att de bestäms lokalt. Olika råd föreslås av Gymnasieutredningen för planering och uppföljning av utbildningen. Där Skolverket får ett uppdrag av Gymnasieutredning är det under uppsyn av ett centralråd. När beteendena och hur de skulle upprepas redan var bestämda mönster finns det inget behov av ett lokalt bestämmande. Till och med tjänstemännen på de lokala ställena så som skola och skolmyndigheter, får upprepa samma mönster av aktiviteter. Tänkande och reflektion blir inte deras sysslor. Detta beror på att målen och resultaten är redan systematiskt bestämda.

3.2.3 Mål och resultat

Behaviourismen har som grundsten att syssla med de yttre observerbara aktiviteterna. Därför kan målen lätt skrivas upp av gymnasieutredaren. Gymnasieutredningen kritiserar den nuvarande gymnasieskolan för att den saknar måluppsättningar:

En fungerande målstyrning förutsätter tydliga mål som går att följa upp och som möjliggör att resultaten kan värderas. Gymnasieskolan idag är ett exempel på en verksamhet där det av flera skäl är svårt att bedöma resultaten (Gymnasieutredningen, s. 306).

Gymnasieskolan har ett problem och det är att resultaten inte kan mätas. För att åtgärda detta problem räknar utredningen på eget sätt antal elever som klarat gymnasiet på tre år. Detta kallas av utredningen för genomströmningen och är det föreslagna måttet för att mäta skolans framgång. Denna måluppsättning har ett samband med effektiviseringen av skolan. Sedan början av 1990-talet har effektivisering blivit ett modeord för företagen som ville klara den ekonomiska krisen. I och med att företagen tar över Stat och kommunens roll i skolan angående yrkesutbildningar är det mycket enkelt att betona målformulering och uppfyllelse av sagda mål. Företagen är bra på detta och det har de gjort sen de startades. Både via de nationella och lokala råd de ingår i och via APL kan de styra eleverna mot målet. För att kunna överleva både konkurrensen och utvecklingens krav behöver ett företag ha uppsatta mål och följa dem. Vid behov effektiviseras de också. Skolan effektiviseras inte för att lärandets miljön behöver det, utan för att anpassas till företagets miljö.

3.2.4 Effektiviseringar

De senaste decennierna har vi alla hört ett ord som kommer med nedskärningar inom företagen, effektiviseringar.

Små undervisningsgrupper drar upp kostnader vilket innebär att en uppstramning av uppdraget med färre valbara alternativ kan leda till lägre kostnader och hög effektivitet till gagn för elever och gymnasieskolan (Gymnasieutredningen, s. 21).

Alla pedagoger borde veta att antal elever och kvaliteten på lärandemiljön har ett direkt samband med varandra. Ju färre elever desto bättre lärandemiljö. I Sverige har antal elever per lärare sjunkit markant från 1906-1930. På de 24 åren har antalet elever per lärare gått från 39,7 till 24,1 (*Skola förr och nu*, s. 6). Vi vet att de åren innebar förutom ett mindre teknologiskt utvecklat samhälle, jämfört med dagens, ett världskrig och en depression. Under de förutsättningarna kunde människorna förbättra lärandets miljö för elever och lärare. Men idag är det en tillbakagång som eftersträvas av Gymnasieutredningen. Större klasser och fler elever i varje grupp kan betyda lägre kostnader för Staten och kommunen eller i Gymnasieutredningens fall för företagen. Men om detta leder till ett förbättrande av lärandemiljön är ett tveksamt påstående som Gymnasieutredningen inte kan skryta med.

Utredaren för gymnasiet tycker inte att avkastningen på skolan är tillfredställande. Genom nedläggning av de valbara programmen vill Gymnasieutredningen nå en mer effektiv skola. I dessa dagar av ekonomisk kris är utredaren medveten om kostnaderna av sina förslag (Gymnasieutredningen, s. 313). Dessa kostnader minimaliseras genom nedläggning av vissa valbara program för eleverna. 38 procent av eleverna är det tänkt ska upprepa samma beteende. Behaviourismen är här för att rädda skolan och dess ekonomi med alla medel. Effektivisering är bara ett förslag. Nästa förslag är kritik av att skolan idag teoretiserar alla programmen. Om eleverna inte klarar gymnasiestudierna på tre år betraktas detta av Gymnasieutredningen som en avvikelse från måttet, genomströmningen. Och varför är genomströmningen så intressant? Jo, ur ekonomisk synpunkt, tycker utredarna (Gymnasieutredningen, s. 309). Hittills fick vi reda på att det är ekonomin som avgör att det Behaviouristiska perspektivet får uppdraget i våra gymnasieskolor. Det kan vara av besparingsskäl som det tillkortakommande pedagogiska perspektivet tas som rätt alternativ. Gymnasieutredningen kan inte ens ta vara på det rationalistiska perspektivets arv från Piaget. Piaget satte barnen i centrum och hans forskning ledde till att barnen och synen på barnen ändrades. Ur denna aspekt går Gymnasieutredningen ett steg tillbaka jämfört med det Rationalisterna bjuder lärandet på.

3.2.5 Kritik av teoretisering av alla program

Gymnasieutredningen menar att gymnasieskolan teoretiserades mera i och med reformen i början av 1990-talet. Även yrkesutbildningarna fick ta del av teoretiska ämnen. I anslutning till reformen som infördes med propositionen *Växa med kunskaper* kan vi läsa i Gymnasieutredningen:

Viktiga delar av gymnasiereformen var att dagens struktur med treåriga program, innebärande att alla yrkesförberedande program förlängdes med ett år och fick en ökad teoretisk tyngd, infördes. Detta skedde dels genom införandet av de kärnämnen som blev gemensamma för alla program i gymnasieskolan, dels genom ett ökat teoretiskt innehåll i karaktärsämnena som hörde till de yrkesförberedande programmen (Gymnasieutredningen, s. 16).

Det pedagogiska perspektivet som styr gymnasieutredningens syn på yrkesutbildningar kräver att teori ska vara på behörigt avstånd från yrkesutbildningar. Elever som läser yrkesprogrammen behöver inte läsa teoretiska ämnen. Att läsa teoribaserade ämnen kräver de intellektuella aktiviteter som utredningen inte förespråkar även om av rent politiska skäl än av pedagogiska skäl. Teoretiska ämnen brukar vara de arenor, där reflektioner och tänkande håller till. Gymnasieutredningens krav på att avlägsna teori från yrkesutbildningar är ett annat tecken på att Behaviourismen blivit gymnasieutredningens perspektiv gällande yrkesutbildningar.

Gymnasieutredningens val av att avlägsna teoretiska ämnen så långt som möjligt från elevernas studier inom yrkesutbildningar kan leda till att en grupp gymnasieelever går ut gymnasiet, mindre tränade i de subjektiva arenorna. Dessa människors medborgliga rättigheter kommer i kläm, i och med att deras subjektiva färdigheter är tillkortakommanden med yrkesutbildningarna som orsak.

3.3 Progressivism

Progressivismen är en pedagogisk riktning som har sitt ursprung i den amerikanska pragmatismen och växte fram under efterkrigstiden i Sverige. John Dewey var en amerikansk pedagog vars idéer om lärande, utbildning och demokrati spelade stor roll för utformningen av Progressivismen. Han betonade att skolan måste växa i takt med samhällsförändringarna för att inte hamna efter. Samhällets behov måste tillgodoses. Skolan som institution fick rollen att förändra samhället och inte bara återskapa det; det var sambandet mellan utbildning och demokrati som gav skolan den rollen (Säljö, 2003).

I Progressivismens mening är medborgarna individer som ska göra rätt för sig och utbilda sig för att ha rollen som samhällsförändrare och medborgare i ett rättvisare samhälle. Efter andra världskrigets slut blev det nödvändigt i det svenska samhället med demokratiseringar. Skolan fick uppdraget som en institution som ställde upp på både återskapandet och förändringen av samhället. Den pedagogiska aktiviteten fick en instrumentell roll som betyder att skolan blev ett instrument för att rädda samhället, öka avkastningen och smörja produktivitetens hjul genom att producera utbildade medborgare (Säljö, 2003).

3.4 Behaviourism

Behaviourismen tar ett empiristiskt perspektiv och blev en pedagogisk riktning efter Ivan Pavlovs välkända studier om betingande reflexer hos hundar. Två egenskaper kännetecknar denna riktning. Den ena är att lärandet är helt erfarenhetsbaserat och den andra att "verkligt"

lärande betyder en ändring av yttre, observerbara beteenden. Denna riktning bär på en antimentalistisk utgångspunkt. Det betyder att allt som har med företeelser som tänkande, reflektion, insikt eller liknande är irrelevanta när vi talar om lärandet (Säljö, 2003). Med andra ord ska allt som har med människans mentala aktivitet bortses i en kartläggning av lärandet. Kroppsliga reflexer är i centrum för lärandet. Erfarenheten spelar den absolut avgörande rollen i lärandet. De yttre synbara och observerbara beteendena är det som ska studeras och ändras. Levande varelser reagerar på stimuli genom att ge respons. Sambanden mellan dessa är helt mekaniska. Inga subjektiva faktorer som har med tänkande och liknande ska blandas in.

Behaviourismen har en atomisk syn på lärandet. Små delar bildar helheten. Och summan av delarna är just helheten. Upprepning stärker sambandet mellan stimuli och respons. De nya momenten som Behaviourismen förde in i skolan var programmerad undervisning, programmerade läromedel som bestod av uppbyggda undervisningssekvenser som ledde till önskat beteende. Dessa moment själva ledde till att andra mekanismer blev nödvändiga. Programmerad undervisning ledde till att målformuleringar och vägen till dessa mål blev intressanta för dåtidens Behaviourism. Önskade beteende skrivs ner som mål. Vägen ditt går genom delmålen. Yrkesutbildningar och företagsförlagd utbildning är de områden där detta system kan slå genom på bred front. På dessa utbildningar är det lättare att sträva efter specifika beteenden än inom mer teoretiska riktningar, där målen är mera sammansatta. (Säljö, 2003).

3.5 Rationalism

Rationalismen är ett pedagogiskt perspektiv, där mänsklig tänkande står i centrum. Tvärtemot vad Behaviourismen sa om objektivitet, inom Rationalismen står det subjektiva i fokus. Att tänka och reflektera är en inneboende medfödd faktor hos människan som skulle kunna fyllas på genom att öka på reserverna. Rationalismen vill utveckla det mänskliga intellektet, hennes ratio. Nu är det intellektet och tänkandet som ska kartläggas. Piaget är 1900-talets främste Rationalist. För honom är människan en tänkande varelse och denna egenskap kan tränas upp. Det finns en inneboende möjlighet hos människan som kan förlösas om pedagogikens praktik byggs på ett visst sätt. Omgivningen och världen utanför finns till bara för att upptäckas och förstås (Säljö, 2003). Rationalismen som likt Behaviourismen har sitt ursprung i Antikens Grekland har med tiden utvecklats men inte förändrats. Sokrates står som den första Rationalisten som till skillnad från Aristoteles, som var dåtidens Behaviourist, tyckte att Ratio skall tillåtas utvecklas fullt ut. Aristoteles tyckte tvärtom att det som är subjektivt har ingen betydelse i lärandet och det är det mätbara objektiva som spelar roll och ska beaktas i lärandet.

3.6 Kommittédirektiv

I sitt kommittédirektiv (dir.2007:8) söker Jan Björklund en pedagogisk metod med hjälp av vilken kan han göra någonting åt de gymnasieelever som inte uppfyller kriterierna för högskolestudier:

Sedan programgymnasiet infördes har utvecklingen i samhälls och arbetslivet varit snabb. Arbetslivet ställer krav på både bredd och djup i medarbetarnas kompetenser, samtidigt som rörligheten på arbetsmarknaden ökar. Den globala konkurrensen och den snabba tekniska utvecklingen skapar nya förutsättningar. Studievägarna behöver därför anpassas till förändringarna inom olika bransch- och yrkesområden. Arbetslivet och olika branscher har gett tydliga signaler om behovet av förändringar av utbildningarna. Det råder brist på utbildad arbetskraft inom vissa yrkesområden där de anställda normalt får sin grundläggande yrkesutbildning i gymnasieskolan. Samtidigt anordnas utbildning som inte motsvarar arbetsmarknadens behov. Den snabba teknik- och metodutvecklingen ställer krav på utbildningens innehåll och aktualitet. För att säkerställa hög kvalitet i utbildningen och ett starkt engagemang från näringsliv och offentlig verksamhet behöver samverkan mellan skola och arbetsliv intensifieras (Gymnasieutredningens, sid675).

Gymnasieutredningen i sin helhet är ett sorts svar på de frågor som Kommittédirektiven krävde svar på.

Folkpartiet hade skolfrågor som profilfrågor inför valet 2006. Många gånger har partiledaren uttalat grundläggande behov av förändringar i skolväsendet. Lag och ordning och kunskap var de frågor som Björklund tog upp varje gång han intervjuades i TV. Genom Gymnasieutredningen har han ringat in var problemet ligger, alltså hos de elever som inte klarar gymnasiestudierna på utsatt tid. Samtidigt ingår hans parti i en Allians, där alla ingående politiska riktningars vilja borde tillgodoses. Gymnasieutredningen är ett tecken på att Folkpartiet har lämnat kravet på lag och ordning. Folkpartiets svängning från det Piagetanska pedagogiska perspektivet (Rationalismen) under valrörelsen till den nya Progressivismen kan vi bara förklara genom Alliansens tillkomst som en politisk överenskommelse. Regeringens skolpolitik med avseende på yrkesutbildningar skulle troligen sett annorlunda ut om Folkpartiet hade egen majoritet. Vid förhandlingsbordet backas från vissa punkter för att annat ska gemensamt genomföras. I Kommittédirektiven därför kan vi läsa in progressivistiska krav på förändringar i skolan. Samtidigt har Alliansregeringen en arbetslinje som ska följas. Därifrån kommer idén med yrkesutbildningar för 38 procent av gymnasieeleverna. Folkpartiets krav på lag och ordning i skolan har förvandlats till bara yrkesutbildningar för 38 procent av gymnasieeleverna, de som inte klarar studierna på utsatt tid.

Liberalismen arbetar för att framstå som att vara progressivistisk, när det gäller pedagogiskt perspektiv. Denna inriktning lär ha vunnit över Folkpartiledningens perspektiv (Rationalismen). Samtidigt har andra politiska partier som ingår i den regerande Alliansen varit försiktiga med att genomföra alla förändringar på en gång. Skillnaden mellan Folkpartiets krav på förändringar (lag & ordning) och denna gymnasieutredning

(Progressivism) kan man bara förklara genom påpekandet om Allianspartiernas överenskommelse om olika politiska frågor. På Folkpartiets hemsida kan vi läsa om skillnaderna mellan partiets åsikter om skolan och gymnasieutredningens. Partiets generella syn på skolan talar om den rationalistiska synen, men dess syn på gymnasieskolan avspeglar gymnasieutredningens syn (http://www.folkpartiet.se/FPTemplates/ImportantArea_20462.aspx - 1/4 2010).

Beställningen av gymnasieutredningen är mera en politisk fråga än en pedagogisk åtgärd för skolan. Långt innan Jan Björklund föddes, ganska exakt mitt i första världskriget, varnades omvärlden av en progressivistisk pedagog för just progressivismens orättvisa och missbildande val av åtgärder i skolan. John Dewey (1859-1952)säger:

Nya industrier uppstår och gamla förändras. Försök att utbilda människor för alltför specifika kompetenser motverkar alltså sitt eget syfte. När metoderna i yrket förändras hamnar personerna på efterkälken med ännu mindre möjligheter att anpassa sig än om de hade en utbildning som inte var så specifikt inriktad. Men framför allt är dagens arbetsliv, precis som i alla samhällen som någonsin funnits, fullt av orättvisor. Den progressiva utbildningens syfte är att motverka orättvisa privilegier och orättvisa försakelser, inte att uppmuntra dem. (Dewey 1916/2005, s. 61)

Av en välkänd pedagog blir Jan Björklund tillsagd att inte börja med yrkesutbildningar som utbildar gymnasieelever till specifika yrken. Men han verkar inte vilja lyssna. Redan 1916 säger Dewey att yrkesutbildningar leder till arbetslöshet för de som utbildas. Elevernas chanser till överlevnad i samhället försmalas när deras utbildning är specifik och inriktad på ett enda yrke. För drygt 90 år sedan varnade Dewey för faror med yrkesutbildningar. Från olika vinklar pekar den progressivistiska pedagogen på farorna med en just progressivistisk pedagogisk reform. Deweys antagande är att samhället är i högkonjunktur. Han nämnde inte ekonomiska kriser och dess effekt på elever som är ekonomisk redan sämre bemedlade. Deweys antagande är att samhället mår bar och genomgår en utveckling som kan leda till ett rättvisare samhälle om skolan kan ta sin roll i det hela. ”Skillnader i ekonomiska möjligheter avgör då vilka yrken individerna får i framtiden” (Dewey 1916/2005, s. 62).

Detta är en annan nackdel med yrkesutbildningar som ringas in av vår gamla pedagog, Dewey. Hans synpunkter är intressanta för de går tillbaka till drygt 90 år sedan. Idag sitter vi på en uppsjö av sociologiska undersökningar som är ganska precisa. Varje seriös sociolog, oavsett ideologisk tillhörighet, talar om ett klassamhälle i dagens Sverige. Att skicka 38 procent av gymnasieeleverna i yrkesutbildningar är att ta det allra nödvändigaste i dagens samhälle ifrån dem, en bred utbildning. Samtidigt som 38 procent av gymnasieeleverna, med förklaringen att de inte hör till genomströmningen, körs in i yrkesprogrammen, får företagen (avnämarna) mycket mera inflytande (samverkan) i de svenska gymnasieskolorna.

3.7 Gymnasieutredningen - pedagogiska konsekvenser

Om vi återgår till de pedagogiska riktningarna och deras uppfattningar om skolan, kan vi konstatera att både Kommittédirektiven och Gymnasieutredningen förespråkar en grundlig ändring av gymnasieskolan, och det är de 38 procenten av gymnasieeleverna som ska ingå i yrkesutbildningar. Hittills har jag nämnt de praktiska hindren som yrkesutbildningar kan skapa för gymnasieelever. Här tänkte jag ta de pedagogiska tillkortakommanden som Gymnasieutredningen innebär. Oavsett om yrkesutbildningar leder till ett arbete eller inte, förespråkar de en skev syn på pedagogiskt arbete i skolan. Yrkesutbildningar har elevers beteende, och ändring av deras beteenden, som sitt mål. Alla subjektiva mänskliga aktiviteterna, så som reflektion, tänkande kastas åt sidan. Gymnasieutredningen kritiserar skolan för att ha målet att utbilda alla elever i de teoretiska ämnena. Därför delas eleverna i två 62 respektive 38 procentiga delar efter det som de väljer att kalla för genomströmning. Taylorismen, som var början av 1900-talet användning av samspel mellan människor och maskiners snabba och taktenliga rörelser, tar över skolan. Banden rör sig inte lika snabbt som de borde. Just genomströmning är ett ord taget från företagen för att förklara avkastningen. Ett företag brukar ha bestämda sysslor under en bestämd tid. Yrkesutbildningseleverna ska lära sig dessa bestämmelser och följa dem. I viss mån ska de läsa teoretiska ämnen också. Men bara i den mån som företaget tycker att det är nödvändigt. Resten ska de ägna sig åt arbetsplatsförlagt lärande (APL) som är en komplettering till de få timmar teoretiska ämnen som redan är bestämda (Gymnasieutredningen, s. 384). I yrkesutbildningarnas natur ingår att elevers reflektion och tänkande inte är de arenor som utbildningen ägnar sig åt, utan det är stimuli och respons som gäller. Hela yrkesutbildningen är stimuli. Och responsen kommer när eleven är godkänd på APL. Målet är att gymnasieeleven ska komma upp i ett redan bestämt antal poäng som är uppdelade över de antal år som eleven läser på gymnasiet. Hela yrkesutbildningen är förprogrammerad och i förväg konstruerade av ett eller flera företag vars samverkan med skolan ska ”intensifieras” (dir.2007:8).

Genom företagen som tagit över en del av gymnasieskolan, efter gymnasieutredningens rekommendationer, kommer eleverna att förberedas för deltagande i företagets verksamhet. Och det är skickligheten på detta deltagande som kallas för yrkesutbildningen. Skickligheter som är förändring av det yttre och helt erfarenhetsbaserad. De subjektiva särdragen är helt ointressanta för yrkesutbildningar. Företeelser som tänkande, reflektioner, insikt och liknande har inte med det yttre att göra. Därmed är de helt ointressanta för yrkesutbildningar och dess pedagogiska perspektiv, Behaviourismen (Säljö, 2003). I själva verket säljer företagen sin utbildningsteknologi till skolorna. För detta får de betalt. För varje elev som ingår en APL eller liknande ska staten betala företaget, enligt Gymnasieutbildningen som även anser att storleken på denna ersättning till företagen inte bör regleras centralt (Gymnasieutredningen, s. 391).

3.8 Från det Rationalistiska perspektivet till Behaviorismen via Progressivismen

Folkpartiet har under 2000-talet etablerat sig som ett parti med höga krav på lag och ordning och kunskap i skolan. Dessa krav kännetecknar det rationalistiska perspektivet på pedagogiken. Men valet av det pedagogiska perspektivet skiftade och blev en progressivistisk sådan:

Sedan programgymnasiet infördes har utvecklingen i samhälls- och arbetslivet varit snabb. Arbetslivet ställer krav på både bredd och djup i medarbetarnas kompetenser, samtidigt som rörligheten på arbetsmarknaden ökar. Den globala konkurrensen och den snabba tekniska utvecklingen skapar nya förutsättningar (dir. 2007:8, s. 675)

Progressivismen har försökt att ha gehör för samhällsutvecklingen och ordna skolan på så sätt att samhällets krav tillgodoses. Det är nödvändigt att elevernas utbildning passar ihop med de kraven och villkoren som samhället ställer. Skolan är ett institut som ska vara med och reproducera det befintliga samhällssystemet (Dewey 1916). Numera ska även den globala konkurrensen och den snabba tekniska utvecklingen räknas in. Gymnasieelever blir ansvariga för att rätta till globala konkurrensens effekt på människans liv. Gymnasieelever ska vara ansvariga för att en snabb teknisk utveckling skapar nya förutsättningar. Vi ska komma ihåg att: ”Yrkesutbildningen har en särskild tyngd i utredningen” (Gymnasieutredningen, s. 15). Och det är faktiskt så att den enda delen av utredningen som har något nytt som berör 38 procent av gymnasieeleverna (som inte hör till genomströmningen) är den delen som handlar om yrkesutbildningar.

3.9 Genomströmning

Det sätt som Gymnasieutredning räknar på har jag inte sett som gällande sätt för att räkna fram framgångar/misslyckanden bland människor. Däremot på företagen kan det dyka upp att antalet tillverkade lampor som håller kriterierna får en speciell term för sig. De som inte klarar kriterierna kasteras i för sig. Detta sätt att beräkna gymnasieskolans misslyckanden på, är beställd av Gymnasieutredningen och det är den kända företagskulturen som tagit sig in på arenor där man har människors färdigheter som ”produkter”.

Det mått som utredningen använt för att mäta genomströmningen är hur stor andel elever som påbörjat studier i gymnasieskolan och som når grundläggande högskolebehörighet inom stipulerad tid, tre år. Alla avvikelser synliggörs och kan diskuteras, kostnaderna för dem kan också beräknas. Enligt denna speciellt framtagna statistik framkommer att det endast är 62 procent av alla elever som når målet (Gymnasieutredningen, s. 20).

När företagen som avnämare dyker fram på skolans arena och tar över vad som hittills varit Staten och kommunernas ansvarsområde, blir det nödvändigt med företagets speciellt framtagna statistiska metoder. Eleverna är inte längre de som Dewey bekymrar sig över, utan de är produkter som ska tillverkas inom ”stipulerad” tid. Denna skiftning från 1916 till 2008 i perspektiv inom samma pedagogiska inriktning talar om samhällets förändringar och först och främst de ideologiska förändringarna som liberalerna har genomgått. Trots att Gymnasieutredningen och Dewey har samma pedagogiska synpunkter, försvarar de två helt olika saker. Dewey är bekymrad över individernas villkor medan Gymnasieutredningen letar de metoder som kan göra saker och ting smidigare för företagen, oavsett vad som händer

individerna. Detta med stipulerad tid för tankarna till de senaste årens effektiviseringar som gymnasieutredningen tar upp.

3.10 Företagen

Framtidsvägen som valdes av utredarna som namn för gymnasieutredningen, har klart och tydligt flaggat för företagens (avnämares) entré i skolans miljö.

Dagens gymnasieskola vilar i allt väsentligt på den reform som föreslogs i början på 1990-talet i propositionen växa med kunskaper. ... Arbetslivet företrädare gavs inte någon tydlig roll i reformen utan samverkan kring yrkesutbildningen och den nya arbetsplatsförlagda utbildningen (APU) vilade på frivillig grund och blev skolans ansvar (Gymnasieutredningen, s. 16).

Utredningen har upptäckt att företagen (arbetslivets företrädare) inte fick någon tydlig roll i skolan under 1990-talets början. De får chansen nu med Gymnasieutredningens förslag och de får täckmanteln ”avnämare” över sig. Företagens roll i svensk skola tillsammans med målet för yrkesutbildningarna är två punkter som skiljer Gymnasieutredningen från tidigare utredningar. Den rollen som idag Staten och kommunerna har, vill Gymnasieutredning tilldela företagen så att samhällsutvecklingen fortgår. I och med den nya tyngden som utredningen lägger på yrkesutbildningar och dess mål, kommer att även den arbetsplatsförlagda utbildningen (APU) beröras.

Jag anser att man måste se lärandet i arbetslivet och vad det tillför i ett bredare perspektiv än den snäva kursplanestyrd syn på lärande som APU och dess definitioner uttryck för. Jag föreslår därför att begreppet arbetsplatsförlagd lärande (APL) ska användas i stället för begreppet arbetsplatsförlagd utbildning (APU) (Gymnasieutredningen, s. 28).

Här är vi framme vid den Behaviouristiska uppfattningen av lärande. På arbetsplatserna får eleven stimuli som leder till respons. Elevens lärande och allt annat kontrolleras av ”avnämarnas” stenhårda stimuli -paket. Därför vill utredarna kalla den utbildningen för lärande. Och just när utredningen går in i det praktiska momentet med de 38 procenten av eleverna som är tänkt att gå olika yrkesutbildningar på gymnasiet, då är perspektivet Behavioristiskt.

3.11 Utomstående forskares syn på yrkesutbildningar

Den tyngsta delen av gymnasieutredningen utgörs av det som handlar om yrkesutbildningar, som består av både yrkesprogram och lärlingsprogram. Hittills har alla elever på gymnasiet läst för behörighet till högskolan. I fortsättningen ska det bli stopp för det. Enligt utredningen är det 38 procent av gymnasieelever som inte klarar av att vara behöriga till högskolan inom

'stipulerad' tid. De 38 procenten, får praktisk taget inte läsa till högskolan i fortsättningen. De får bara utbilda sig till ett yrke som ska praktiseras direkt efter gymnasiet eller parallellt med det om lagarna tillåter det.

Gymnasieutredningen försöker använda Säljö för att bygga upp och rättfärdiga yrkesutbildningar. Säljö talar om relationen mellan det abstrakta och det konkreta och behovet av att uppfatta lärande ur båda dessa aspekter. Men Gymnasieutredningen hämtar citat från Roger Säljö och vill betona att även han tror på praktiska kunskaper som till exempel lärandets bädd (Gymnasieutredningen, s. 47).

Jean Lave är en amerikansk forskare vars teorier också tas till hjälp av Gymnasieutredningen för att kunna rättfärdiga yrkesutbildningar. Utredarna citerar Lave direkt som följer:

Vanligtvis ses lärande som en särskilt aktivitet i sig. Detta innebär att vi förtingligar lärande och gör det till en aktivitet som när den pågår utesluter andra aktiviteter: man kan lära och man kan handla. Vidare skapar det låsta förhållanden i tid mellan lärande och andra former av aktivitet: man kan lära, och sedan kan man handla - i den ordningen (Lave i Nielsen K. – Kavle S. (red), Mästarlära, s. 62).

Citatet diskuterar relationen mellan det abstrakta och det konkreta. Gymnasieutredningen försöker tolka citatet som att det är OK att skicka in 38 procent av gymnasieeleverna i icke-teoretiska program för att det ska leda till arbete. Gymnasieutredningen har delat upp gymnasieskolans program i två delar. Det ena är teoretiskt och leder till vidare studier och det andra representeras av praktiska program som leder till arbete efter gymnasiet. Genom den skeva tolkningen som görs av citatet ifrågasätter Gymnasieutredningens förslag med avseende de olika föreslagna programsorterna (teoretiska och praktiska). Lave talar om tillämpning av teorin i praktiken. Att gå från det abstrakta till det konkreta. Detta har minst en vetenskaplig poäng och det är det att allt som inte går att tillämpas bör förkastas. Men Gymnasieutredningen återigen använder sig av detta för att komma till det empiriska som döljer sig i dess synsätt på yrkesutbildningarna. Kritikerna talar om *vad* eleverna på yrkesutbildningar gör och Gymnasieutbildningen talar om *hur* eleverna gör saker och ting. Kritiken mot yrkesutbildningar talar om imitation och upprepning av det mästaren gör, medan Gymnasieutredningen talar om på vilket sätt yrkesutbildningseleverna gör någonting. På en arbetsplats är arbetsuppgifterna bestämda av företaget. Elevernas sätt att utföra arbetsuppgifterna innebär sällan valmöjligheter.

För att komplettera sina resonemang tar utredarna hjälp av Elisabeth Jernström och citerar henne indirekt:

Hon anser att hon har kunnat visa (till exempel i sin avhandling *Lärande under samma hatt* från 2000) att lärande av ett yrke på en arbetsplats under lärlingsliknande former inte handlar om imitation, som viss tidigare forskning har kommit fram till. Lärandet handlar i stället om att komma på ett eget sätt att handla. Utvecklandet av detta egna sätt

att handla sker i samverkan och dialog med den eller de, som är ”mästare”, alltså redan yrkeskunniga på arbetsplatsen. Enligt Jernström och Lave, innebär detta sätt att lära sig att de lärande skapar teoretiska konstruktioner för varje ny situation de möter (Gymnasieutredningen, s. 248).

Här tar utredarna hjälp av det empiriska perspektivet för att kunna rättfärdiga idén med yrkesutbildningar på ett pedagogiskt sätt. Elisabet Jernströms idéer kan hjälpa Gymnasieutredningen, för det perspektiv hon har är empiriskt. Ur det praktiska ska eleverna tillverka teorier (som redan är befintliga), enligt Jernström. På en arbetsplats är dock sysslorna redan schemalagda. Det som du gör är imitation av mästaren och sällan ingår diskussioner om hur du gör det. Detta är den klart och tydligt empiristiska synen på kunskap och teori, som enligt dessa förvärvs praktisk. Teori byggs genom att erfara, enligt det empiristiska synsättet på pedagogiken. Varje arbetsplats har sina arbetsuppgifter i förväg bestämda. Dessa bestämmelser (och arbetsverktygen) tillåter inte mycket frihet för den arbetande att bestämma själv. Det finns inte många sätt att mata en äldre på en äldreboende på. Det finns inte många sätt att skruva åt en skruv på. Arbetsuppgifter, verktygen och arbetsplatsens andra bestämmelser tillåter inte så mycket frihet för utförandet av de dagliga uppgifterna som Gymnasieutredningen hävdar. Att sedan att kunna ta ut ’teori’ ur dessa upprepanden och imitationer är något som bara de empiristiska pedagogiska perspektiven kan betrakta som teori.

Varken citaten från varken Säljö eller Lave kan användas för att rättfärdiga yrkesutbildningar. Men citaten från Elisabeth Jernström och det Empiristiska perspektivet som hon har, kan vara behjälpliga för Gymnasieutredningen. Hon formulerar klart och tydligt det som de klassiska empiristiska perspektiven har sagt, om möjligheten att skapa teori ur praktik, de befintliga relevanta teorierna till trots.

Teori: (grek. Theori’a ”betraktande”, ”begrundande”; ”teori” av theore’o ”betrakta”, ”begrunda”), en grupp antaganden eller påståenden som förklarar företeelser av något slag och systematiserar vår kunskap om dem (www.NE.se 2009-12-16).

Efter denna förklaring hos Nationalencyklopedin kan vi inte betrakta det som att elever på en yrkesutbildning gör som teori av två anledningar. Den ena anledningen är att kritik kommer angående vad eleverna gör och inte hur eleverna gör det. Och för det andra för att en arbetsplats har bestämda arbetsuppgifter som ska genomföras och av de tidigare nämnda anledningarna kan de arbetsuppgifterna inte genomföras på olika sätt för att just bestämmelserna och verktygen inte tillåter det. Gymnasieutredningen minimerar gymnasieelevernas tillgång till teori och vill att eleverna ska nöja sig med de teorier som de skapar själva. Mångtusenårig teori ersätts av det eleverna åstadkommer själva.

Hittills har gymnasieelever tagit del av det mångtusenåriga mänskliga arvet av kunnande och kunskap. Alla grenar av vetenskapen som fått fördjupning har dels tack vare elevernas tillgång till tidigare teorier och dels tack vare mänskliga teoretiska framgångar. För även i

teoretiska sammanhang står vi på tidigare generationers axlar, genom att ta del av deras framgångar. Just nu får vi ta del av t.ex. grekernas några tusenåriga teoretiska framgångar om vi läser på högskola och universitet. All senare av våra teoretiska framgångar har dem att tacka för de ordentliga grunder som sattes då. Varje gren av vetenskapen har satt sina senare stenar på de redan befintliga stenarna som oftast var från Grekland. Utan de grunderna skulle vi inte haft de nuvarande djupa teoretiska tillgångarna. Gymnasieutredningen tar ut 38 procent av eleverna ur den hittillsvarande banan och säger till dem att ni skapar teori ur praktik.

Gymnasieutredningen har planer att sätta in 38 procent av gymnasieeleverna, de som inte klarar genomströmningen, i yrkesutbildningar. De pedagogiska perspektiven har varit en arena för utväxlandet av idéer mellan människor med rötter i olika samhällsrörelser. Gymnasieutredningen vill svära sig fri från Behaviourismen i sina empiristiska ansträngningar och därför tas hjälp av Lave och Jernström. Säljös perspektiv på lärande förvrängs i hopp om att yrkesutbildningar rättfärdigas. En fråga som Gymnasieutredningen inte vill svara på är om teorin ligger där i praktiken och kan förvärvas genom att imitera mästaren: varför ska bara 62 procent av gymnasieeleverna läsa, enligt utredarnas rekommendationer, teoretiska ämnen.

John Deweys rekommendationer om att elevens chanser för att överleva minskar med specialiseringar och yrkesutbildningarnas smala resultatbana, är inget som Gymnasieutredningen beaktar. Utredarna försöker få hjälp av Lave och Jernström för att avblåsa de faror som Dewey utpekade för drygt 90 år sedan.

3.12 Den redskapande varelsen

Varje gren av vetenskapen bär på en mängd mänsklig kunskande och erfarenhet. Från de som använde sig av rätvinkliga barier för att hindra Nilens vatten att översvämma odlingsfälten i gamla Egypten fram till dagens människa som löser mycket avancerade ekvationssystem med hjälp av miniräknare och datorprogram har haft en gemensam nämnare: att använda oss av vårt kunskande för att skapa nya verktyg. Ett kunskande som är resultat av tidigare generationers erfarenheter och samlas idag i form av skriftliga teorier till skillnad från tidigare muntliga överföring av information.

Jägarmänniskans redskap har utvecklats markant på några årtusenden. Samhällsutvecklingen har bjudit på en uppsjö av yrken som använder sig av olika verktyg för att hitta dagens mat. Själva verktygen har också utvecklats i takt med nya uppfinningar. När människan för första gången ändrade på föremålen för att göra de effektivare vid jakt togs ett stort steg (Säljö, 2008): ”När våra förfäder gick från att använda det man kunde hitta i naturen till att börja tillverka föremål, togs ett dramatiskt steg intellektuellt och materiellt” (Säljö 2008, s. 14).

Här blir Säljös perspektiv på relationen mellan det intellektuella och det materiella tydligt. Han betonar människans verktygskapande och verktygshavande som gjorde att människan kunde skapa sig ett tak över huvudet, mat i magen och kläder för kroppen. Här kan vi även ana det rejäla avståndet som han tar från de tillkortakommande pedagogiska perspektiven, Rationalismen och Behaviourismen och andra perspektiven däremellan. Det är ett

avståndstagande som han gör gentemot både Sokrates och Aristoteles. Det är varken ”Ratio” eller ”det mätbara materiella” som ensam ska stå som lärandets grundsten. Här blir de intellektuella och de materiella ett och samma. Människan påför skapelserna sina idéer (Säljö 2008, s 15). Här går han runt de enkelspåriga pedagogiska perspektiven som styr lärandets villkor hittills. Utan dessa tillkortakommande perspektiven skulle lärandet varit mycket mer givande både för individen och för kollektivet. Individerna skulle inte ha drabbats av orimliga krav på godkänd och liknande, när enkelspårigheten styrde lärandets miljö.

Om man ser till skolans historia och sätt att definiera lärande, kan man utan överdrift påstå att den till övervägande delen bygger på en tämligen abstrakt syn på lärande. Ända sedan antiken har skolan som institution betonat en speciell sorts intellektuell träning, även om också exempelvis musik och fysisk träning spelade en viss roll i bildningen av de unga män som fick tillgång till utbildning (Säljö 2008, s. 18).

Denna kritik som Säljö har mot utbildning genom historien pekar idag mot Gymnasieutredningen. Å ena sidan släpper gymnasieutredningen igenom 62 procent som klarat genomströmningen som är med andra ord de elever som har godkänd i abstrakta ämnen. Å andra sidan hindrar gymnasieutredningen 38 resterande procent av gymnasieeleverna att genomgå en teoretisk utbildning. Båda grupperna av gymnasieelever genomgår en skev utbildning. En del läser enbart abstrakta ämnen och en annan del förnekas artefakter: verktyg (Säljö 2008, s. 14). Om, för några tusen år sedan, människor skulle skickats ut till jakt utan de vässade stenarna som låg i grottorna, skulle dåtidens människor skrattat och sagt: ”hur kan jakt bedrivas utan artefakter?”. Idag förnekar Gymnasieutredningen 38 procent av gymnasieeleverna de verktyg de behöver för att överleva, en ordinarie utbildning. Dessa 38 procent körs in i yrkesutbildningar som hindrar dem från att ha de nödvändiga artefakterna för att överleva. Genomströmningen som tas som ursäkt av gymnasieutredningen för att förneka dessa elever vanlig utbildning, är i själva verket resultat av ett skevt pedagogiskt perspektiv. Till och med Säljös uppfattning om relationen mellan den abstrakta och det konkreta lånas av Gymnasieutredningen, för att rättfärdiga förnekandet av en utbildning som är gymnasieelevernas artefakter för överlevnad i det moderna samhället.

Den uppdelningen som Gymnasieutredningen gör mot gymnasieelever är resultat av samma abstrakta syn på lärande som utredarna har. Genomströmningen är inget annat än att eleverna har klarat de abstrakta ämnena och är klara för vidare abstrakta studier vid universiteten. Även om det är politiska beslut som avgör vilket pedagogiskt perspektiv som Gymnasieutredarna har, är det i slutändan den pedagogiska synen på lärandet som vi styr. Gymnasieutredningen följer normerna när det gäller 62 procenten av eleverna, för det är normerna som är skeva och abstrakta. Men när det gäller de resterande 38 procenten, är det ett nytänkande som tar över den institutionaliserade utbildningen. Redskapen för överlevnad av gymnasieeleverna innebär just en utbildning som är abstrakt. Om det är några som behöver stöd med de abstrakta ämnena är det just de 38 procenten som inte klarat ”genomströmningen”. Tills skolsystemet därmed samhället ändrar sin uppfattning om lärandet och upptar en mera mångsidig och

verklighetstrogen syn på lärandet borde de 38 procenten erbjudas utbildning som är bred och hjälper eleverna att hitta mat i det labyrint som är det moderna samhället.

3.13 Den allmänna uppfattningen om lärande

Den dominanta hittillsvarande uppfattningen är att lärande och tänkande är samma sak som kognitiva och intellektuella företeelser, och den materiella världen finns där bara för att betraktas. Allt sedan Antikens Grekland har människan haft denna uppfattning inom traditionell vetenskap. Platon beklagade sig över att eleverna använde skriftliga texter och övergav den traditionella utantill tekniken i lärande. Uppfattningen har varit att lärande är det intellektuella och på så sätt har den verkliga relationen mellan materia och tanke förkastats och övergivits (Säljö 2008, s. 3-14). Denna uppfattning kan vi bemöta även idag i Gymnasiutredningen, där elever som kvalificerar sig för högre utbildningar kallas för genomströmningen. Resten av eleverna som betraktas som mindre kognitivt kunniga körs in i utbildningar som leder direkt till ett yrke (Varför de 38 procenten hamnar i de enorma svårigheterna, bryr Gymnasiutbildningen inte sig om. Därför kan vi inte ta upp det här heller.). Men Gymnasiutbildningen är inte unik med sin uppfattning om det kognitiva och intellektuella och dess antagna skilda värld från det materiella som omger oss. Även om Gymnasiutredningen bara är en del av den hittillsvarande uppfattningen om lärande och det intellektuella, är det ändå den uppdelningen av gymnasieelever som görs med genomströmning som instrument unik i sig.

Denna skeva allmänna uppfattning om lärandet leder å ena sidan till att läraren koncentrerar sig på ett skevt tillkortakommande perspektiv, å andra sidan eleven också accepterar den uppfattningen och tolkar sina misslyckanden som personliga. I och med att undervisningen är institutionaliserad, är det den som säger sista ordet till eleven. Eleven och hennes uppfattningar utformas av det skeva perspektivet. Eleven får veta via skolan att Ratio, en inneboende intellektuell kraft, ska finnas för att kunna lyckas. För elever lär sig dagligen i den institutionaliserade undervisningen. Samspelet mellan lärare och elev organiseras kring den uppfattningen att det intellektuella är det, som är Lärandet. På så sätt fråntas eleverna den naturliga möjligheten att få ett allmänt och bredare perspektiv om Lärandet. Det kan sägas att skolan odlar det skeva perspektivet i eleverna och därmed bär ansvaret för kommande misslyckanden hos eleven.

Samhället organiserar sig med den skeva uppfattningen som utgångspunkt. Och skolans alla verksamheter organiseras runt denna uppfattning. Allt ifrån Lärarutbildningar och skola och böcker och andra material förbereds för denna uppfattning, som talar om att Lärandet är det intellektuella och kognitiva. Läroplanen utformas efter samma perspektiv. Relationerna mellan myndigheterna och skolan organiseras på så sätt att det pedagogiska perspektivet står i centrum. Den allmänna uppfattningen (Säljö 2008, s. 13-26) innebär också en stor samhällelig organisation och förberedelser kring det pedagogiska perspektivet. Olika intressenter som har täta kontakter med skolan får också den nämnda uppfattningen som en pedagogisk acceptabelt uppfattning inom skolan. Dessa intressenters relation till skolan organiseras på så sätt att den uppfattningen förs vidare och tas som manual för kommande planeringar gällande Lärandet.

Skolans intressenter är många. Företagen ”avnämare”, elevorganisationer, lärarorganisationer, fackföreningar och föräldrasamlingar är bara några av skolans intressenter som ska koordinera sin relation med skolan enligt den nämnda uppfattningen.

Säljö's benämning av allmän uppfattning innebär förutom de nämnda intressenterna även regeringen med dess departement för skolan, andra departement som ska koordinera sin verksamhet med skolministern och hans departement, politiska partier, NGO och alla i samhället. För att kunna hindra de katastrofala följderna av den befintliga synen på pedagogik behövs en bredare syn på de områden som perspektivet gäller. Att bara koncentrera sig på Gymnasieutredningen kan innebära att all skuld för en felaktig pedagogisk uppfattning läggs på utredarna, men i själva verket är utredarna inga annan än tjänsteman som följer den befintliga uppfattningen om Lärandet. Politiska motiv syns i Gymnasieutredningens utgångspunkt för uppdelningen av eleverna på två grupper, en som klarar genomströmningen och en som inte gör det.

Organiseringen av lärandet vilar på ett stort maskineri i samhället. Alla politiska partier, olika sociala rörelser, olika föreningar och fackföreningar och Staten och företagen är inblandade i att lärandets hjul ska kunna snurra smidigt enligt den rådande uppfattningen. Detta innebär stora satsningar i form av tid och energi men också ekonomiska satsningar som görs av Staten som är en gemensam kassa för hela samhället. När den allmänna uppfattningen om lärandet är skev och otillräcklig, satsas alla resurser förgäves. Det intellektuella och det materiella ses inte i samspel (Säljö 2008, s. 6). Tänk om dessa resurser satsas med en mera verklighetstrogen pedagogisk uppfattning, vilka enorma pedagogiska resultat skulle det mänskliga samhället få.

Genomströmningen, som är ett mått för Gymnasieutredningen, vilar på den allmänna pedagogiska uppfattningen som skiljer på det intellektuella och det materiella i det pedagogiska rummet. De 38 procenten som inte klarade genomströmningen har genomgått ämnesprov som skulle visa hur mycket av 'ratio' finns hos var och en. Genomströmningen låter eleverna betala för den allmänna skeva befintliga pedagogiska uppfattningen som avlägsnar det materiella från elevernas medvetande och låter de leta efter 'ratio' i sig (Säljö 2003). Gymnasieutredningen följer bara den befintliga, skeva, otillräckliga, verklighetsfrämmande pedagogiska uppfattningen. Tidigare citerade jag Gymnasieutredningen, där den ville stödja sin syn på yrkesutbildning på Säljö's teorier. Det vore bättre för Gymnasieutredningen att ta del av helhetssynen som Säljö presenterar i sina verk, för den ger det ”resultat” som utredarna strävar efter. Samspelet mellan det intellektuella och det materiella kan begripas bättre av eleverna, om den ömsesidiga påverkan mellan dessa erkänns och belyses av det pedagogiska synsättet. Detta skulle leda till att elevernas tid satsas effektivare på de skolarbeten de har. Elevernas hopp om lyckade studier höjs och deras dåliga skolresultat minimeras.

Föräldrarnas hjälp hemma till barnens skolarbete skulle också effektiviseras om den allmänna befintliga pedagogiska synen inte är som den är, skev och otillräcklig.. Samspelet mellan det intellektuella och det materiella kan visas hemma av föräldrarna med hjälp av egna hobbyer,

intressen och hemmahavande redskap. Även om föräldrar inte är bland de kärngrupper som talar om i samhället var det pedagogiska skåpet ska stå, tar de en bit av det pedagogiska ansvaret hemma med sina barn.

Gymnasieutredningen bär inte på det historiska ansvaret för den allmänna uppfattningen om pedagogiska perspektiv, men de är bärande av det gamla arvet och därmed ansvariga för de kommande pedagogiska perspektiven och dess konsekvenser för elever och för samhället. För den allmänna uppfattningen är att Lärande är det intellektuella och det materiella i världen är där bara för att betraktas (Säljö 2008, s. 3). Gymnasieutredningen har blivit en käpp i hjulen på ett pedagogiskt perspektiv som är verklighetstroget. Den traditionella uppfattningen skulle vi lämnat bakom oss. Den som betraktar lärande som intellektuella aktiviteter som sker i huvudet på eleverna. Men Gymnasieutredningen tar åt sig av Säljös idéer, där de kan vara behjälpliga i utredningens organisatoriska planer, att skicka 38 procent av eleverna i yrkesutbildningar (Gymnasieutredningen, s. 47). Säljö försöker klargöra den allmänna uppfattningen om lärande och därmed belysa det intellektuella och det materiella samspelet (Säljö 2008, s. 3-26). Men Gymnasieutredningen tar Säljö till hjälp för att försäkra oss att yrkesutbildningar är teoretiska (Gymnasieutredningen, s. 247).

Gymnasieutredningen argumenterar för att de gymnasieelever som inte klarar genomströmningen bär ansvaret för misslyckandet. Därför skickas de in i yrkesutbildningar. Om detta inte vore fallet skulle utredningen sluppet separata utbildningar på Gymnasiet och istället satsat på eleverna från tidiga åldrar för att hindra misslyckanden på gymnasienivå. Självklart ska elever på gymnasienivå klara sina studier inom ”stipulerad tid”, tre år. Men om de inte gör det skylls det på att eleverna saknar en kraft i sig ”ratio” som gör att de klarar sina teoretiska studier. Ingen utredning om bakomliggande orsaker till elevernas misslyckande med avseende genomströmningen har gjorts. Istället skickas de in i yrkesutbildningar. Beslutet talar om att det är elevernas fel att de inte klarar genomströmningen. Utredarna borde ha baserat sina rekommendationer på sådana undersökningar som bestämt avgjorde de bakomliggande orsakerna till elevernas misslyckanden.

Självklart finns det många sociologiska och pedagogiska skäl att misstänka som bakomliggande orsaker till elevernas misslyckanden. Förutom eleverna själva som orsak skulle alla andra orsaker skulle kosta samhället. Om en undersökning visar att det är en kombination av sociala och pedagogiska orsaker som står bakom misslyckandet, skulle samhället uppge andra intressenter eller företeelser som orsak och därmed komma med eventuella förslag för röjandet av dessa orsaker. Utan någon vetenskaplig undersökning om elevernas misslyckanden, blir det lättare och mindre kostsammare att betrakta eleverna som anledningen av att de inte når målen inom planerade tid, tre år. Det vore förödande om andra än eleverna själva blir ansvariga. Utredarna verkar vara nöjda med den allmänna befintliga uppfattningen om lärandet. Därför innehåller en omfattande utredning på 694 sidor (inkl. Bilagor) inte något om de befintliga pedagogiska perspektiven. Säljö citeras på sidan 247 i Gymnasieutredningen, men Säljö är känd för ett hel paket av nya idéer gällande lärande. Gymnasieutredningens utgångspunkt i den allmänna uppfattningen som Säljö talar om skulle

ha lett till andra slutsatser än en uppdelning av gymnasieelever på teoriläsande - och praktikläsande elever.

Gymnasieutredningens uppdelning av gymnasieutbildningar i teoretiska och praktiska är en avspeglning av den allmänna uppfattning om lärandet som Säljö talar om. Men hjälp av genomströmningen som mått letar utredarna "ratio" i eleverna för att skicka dem till yrkesutbildningar. Sociologiska undersökningar om elevers studieresultat och dess samband med olika faktorer som klasstillhörighet, pedagogiskt perspektiv och liknande skulle ha gjort detta arbete effektivare på att besvara kringliggande frågor kring frågeställningen. Men för det första tiden är knapp för detta, och för det andra står det utanför arbetets målramar för att besvara den ställda frågan.

3.14 Hur löser vi lärandets problem

Som nämns tidigare har människan delats upp i olika perspektiv som står mellan två helt olika och tillkortakommande perspektiv. Från ena sidan har det funnits de som betonat det intellektuella tänkandet och liknande (Rationalisterna) och från den andra sidan har det funnits den andra polen som betonat på det yttre objektiva mätbara (Behavioristerna). Och mellan dessa perspektiv har det kommit upp andra föreställningar som stått antingen den ena eller den andra nära. Men hur kan vi läsa lärandets problem. "Lärandets problem kan aldrig lösas, det kan bara bearbetas mer eller mindre framgångsrikt" (Säljö, 2003).

Beroende på vilka samhällsrörelser som har sista ordet i samhället ändras det pedagogiska perspektivet. Men lärandets problem hittills har varit just dessa perspektiv och olika skeva föreställningar som försvårat lärandets villkor på antingen det ena eller på det andra sättet. Varje perspektiv har bortsett ifrån människans kompletta lärandes funktioner genom att betona bara på en liten del av de samlade funktioner som människan bär på. De perspektiven som betonade på det subjektiva förlorande förfästet på det objektiva och tvärtom.

Den klassiska studiecirkeln, med sin utgångspunkt i tilltron till det demokratiska och öppna samtalet som en bas för lärandet, framstår alltså som modern och förebildlig, medan 'flashiga', Internetbaserade inlärningsmoduler egentligen ofta inte är mer än en något uppsnopsad variant av 60-talets utbildningsteknologi och hopplöst förlegade (Säljö, 2003).

Förut nämndes här den Internetbaserade utbildningsteknologin och deras paket av det Behaviouristiska perspektivet på lärande. Eleven skulle upprepa en väg fram för att kunna lära sig något som inte är annat än stimuli-respons sagan i ett nytt paket. Och målinriktade är de också. Säljö värderar de klassiska studiecirkelarna som bas för lärandet med tilltron på det demokratiska och öppna samtalet. Här sätter han människan i centrum den miljö som skapas och Lärandet värdesätter han högt, för lärandets problem kan aldrig lösas. Att lösa lärandets problem är i sig ett problem som är skapade av de pedagogiska tillkortakommande perspektiven. Deras lösningar avspeglar mer eller mindre olika tillkortakommandena. Kunskap är nödvändigt för det mänskliga samhället. Det som har varit problemet hittills är att

just kunskap användes som kodord för reproduktion av ett visst politiskt system, det konservativa samhället.

4. Slutord

Att städa den allmänna uppfattningen om lärande från Antika pedagogiska perspektiv är ett ansvar som vilar på allas våra axlar. Men framförallt är det Staten och Riksdagen som borde sätta fötterna ner och tillkalla en grupp under ledning av Säljö för att städa lärandets rum från de antika uppfattningarna som står i vägen för att vi ska kunna förstå antikens vetenskapliga framgångar som samhälle. Den allmänna uppfattningen om lärande har gjort att elever utpekats som skyldiga till det som det mänskliga samhället kan bära ansvar för. Vi har inte råd att år efter år skicka 38 procent av eleverna igenom en yrkesutbildning och minimera deras chanser att studera vidare och verka som samhällsmedborgare. Både som individ och som grupp kan dessa elever riskera att hamna i botten av samhället p.g.a. skolan, bara för att den pedagogiska uppfattningen tror att dessa elever saknar "ratio". Därför körs de in i yrkesutbildningar.

Den pedagogiska problematiken är oftast påhittad av politiska skäl. Det som är säkert är att många elever är i behov av att få hjälp att klarar sina studier. En gymnasieskola vars alla elever klarar genomströmningen är en överklig förväntan av elever som får hinder av olika anledningar. Det enda vi kan göra är att satsa mer i skolan och gärna redan i de tidiga åldrarna. Dagens uppsägningar av lärare i olika kommuner går i motsats riktning. Det som borde göras är fler lärare och fler extra timmar i skolorna för att kunna klara behovet av att alla elever klarar gymnasiestudierna under "stipulerad tid", tre år. Det är en politisk fråga snarare än en pedagogisk när elevers misslyckanden skylls på de själva och samhället som helhet frigör sig från ansvar. Det krävs politisk vilja för att ändra kurs och satsa mer tid och resurser på att alla elever ska kunna klara gymnasiestudierna. Lärarförbundet och andra fackförbund som är i relation med elever borde kräva en pedagogisk kursändring så att alla elever får chansen att få den möjliga hjälpen för en lyckad genomströmning med tillgång till de teoretiska programmen för alla elever.

Utredarna för Gymnasieutredningen uppger öppet varför de tror på idén med yrkesutbildningar. Genomströmningen, en effektivare gymnasieskola, är ett par av de skäl som står bakom idén med yrkesutbildningar. Ur pedagogisk synpunkt kan de inte förneka att det är ett Behaviouristiskt perspektiv som tar över skolan för de 38 procenten som inte klarar genomströmningen, ett tillkortakommande pedagogisk perspektiv som leder till att elevernas avstånd till de vetenskapliga ämnena ökar. Eleverna blir mindre rustade för det hårda samhällsklimatet som möter de efter skola. Som mänskligt samhälle som helhet kommer vi att förlora resurser (i form av kunniga elever som tar studenten) och på det privata planet kommer att varenda elev som inte klarar "genomströmningen" bära det tunga ansvaret för samhällets pedagogiska misslyckanden som är i sig ett resultat av den allmänna pedagogiska uppfattningen som detta examensarbete försökt belysa.

Alla elever har rätten till att ta del av kunskaper. Ingen genomströmning skulle kunna vara tillräckligt för att kunna förneka alla elever deras naturliga rättigheter. Gymnasieutredningens planer kommer att förneka 38 procent av gymnasieeleverna rätten till teoretiska ämnen. Att vara utbildad enligt de internationellt erkända vetenskapliga nivåerna ger eleverna de artefakter som de behöver i det kommande hårda livet efter gymnasiestudierna.

Det gröna ljus som gymnasieutredningen ger till företagen ”avnämare” i skolan kan skada det demokratiska samhället och medborgarnas grundlagsskyddade rättigheter. Företagen som en intressent bör aldrig få fritt spelutrymme i skolorna. Företagen och deras inre dynamik är odemokratiska. Det är ett hierarkisk gammaldags system som styr vartenda företag av lättförklarliga överlevnadsskäl. Företagen kommer att prägla skolorna med sina system som bygger på storleken på ekonomiska resurser. Elever som saknar de ekonomiska nödvändiga resurserna kommer att bli medlemmar i de dolda klubbarna som företagen startar i skolorna. Elevernas syn på världen kommer att styras i den riktningen dit företagets intresse pekar. Kunskap och vetenskap kommer att tolkas i termer av företagets intresse. De tidigt kända spelreglerna för vetenskapliga granskningar kommer att förkastas och ge plats åt de metoder som gagnar företagen.

5.1 Förslag på svar

Här i detta arbete nämnde jag av olika anledningar och på några ställen att några undersökningar om bakomliggande orsaker till 38 procent av gymnasieelevernas fördröjda tid i gymnasieskolan, är av yttersta värde att kartlägga. Varför misslyckas 38 procent av gymnasieeleverna att klara gymnasiestudierna inom stipulerad tid, tre år? Orsakerna kan vara av pedagogiska, sociala, eller rentav bådadera sorterna. Eller kanske några helt andra orsaker.

Referenser

- Ferm, Anita (2008). *Framtidsvägen - en reformerad gymnasieskola*. Stockholm: Regeringen.
- Jernström, Elisabet (2000). *Lärande under samma hatt*, Luleå: Luleå Tekniska Universitet.
- Marklund, Sixten(1984). *Skolan förr och nu: 50 år av utveckling*. Stockholm: Liber utbildningsförlaget.
- Nielsen, Klaus & Kvale, Steinar (red) (2000). *Mästarlära*, Studentlitteratur.
- Nordh, Sture., Sirén, Eva-Lis., Tilly, Hans (2008). *Gymnasiet blir sorteringskola*. Stockholm: Lärarförbundet.
- Richardsson, Gunnar (2002). "Skolan i Partipolitiken". Pedagogiska magasinet nr. 3, 8-15.
- Rystedt, Hans, Säljö, Roger (2008). *Kunskap och människans redskap: teknik och lärande*. Hungary: Reálszisztéma Dabas Printing House.
- Säljö, Roger (2003). "Föreställningar om lärande och tidsandan". Kobran, nallen och majjen, s. 71-89.
- Säljö, Roger (2003). *Lärande i praktiken*. Stockholm: Prisma.
- Växa med kunskaper – om gymnasieskolan och vuxenutbildning*. Prop. 1990/91:85.

Källor

- www.ne.se
- www.regeringen/framtidsvagen
- www.lararforbundet.se
- www.folkpartiet.se